

Razgovarao:
Bruno Lucić

Vjerojatno je najiščekivaniji kulturni događaj ovog ljeta u Dubrovniku pa možda i Hrvatskoj, premijera Shakespeareovog „Hamleta“ na Lovrjencu u sklopu jubilarnih 70. Dubrovačkih ljetnih igara. Nakon pretpremijere 26. srpnja, premijera je na rasporedu 27. srpnja s početkom u 21.30 sati. Nakon toga slijede reprizne izvedbe 28., 29., 30. i 31. srpnja, također s početkom u 21.30 sati. Ulaznice za sve izvedbe su rasprodane. Danskog kraljevića prvi put glumi Dubrovčanin Frano Mašković dok je režija povjerenjena redateljskom doajenu i rado viđenom gostu u Dubrovniku Paolu Magelliju. Tijekom proba izdvojio je vrijeme za Dubrovački te otkrio kako zamišlja Hamleta, zašto je odabrao Maškovića, je li razmišljao Hamleta ne raditi na Lovrjencu, koja je šansa Ljetnih igara i je li zadovoljan izdvajanjima za kulturu.

DANSKI KRALJEVIĆ NE RADI NIŠTA

Odbijali ste Hamleta desetak puta. Zašto ste ga baš sada prihvatili?

Odbijao sam ga 12 puta. „Hamlet“ je bio vezan za dvije stvari: rekao bih da je jedan svitak koji sam imao u duši jedanput napravio svjetlo i govorio mi je: „genijalan tekst“, onda se to svjetlo ugasio i govorio mi je: „nije genijalan“. Znae, ima velikih intelektualaca, kao recimo T. S. Elliot koji govori da „Hamlet“ nije tako genijalan, da je čak među najgorim Shakespeareovim tekstovima. Unutar sebe imao sam 'borbu', taj odnos: svjetlo-mrak, svjetlo-mrak... Kao svitak. Dijelom se moje odbijanje može pripisati tome, a dijelom i prostorima koji su mi bili na raspolaganju, na primjer u Njemačkoj, a u Austriji su mi nudili Volkstheater... Imao sam različite prilike u različitim zemljama, ali mi je odbojnost bila u tim trenutcima ponekad zbog ideje što se radi u zatvorenom prostoru. Ali, najveći razlog je bio da dugo nisam mogao uhvatiti u sebi dovoljnu političku korespondenciju – kako sa samim tekstom, tako i sa svojim osjećajima. Ne znam jesam li u pravu, ali za sebe jesam: Hamlet u ovom trenutku korespondira, međutim, s jednom tragičnom i pomalo komičnom situacijom. Jer, sve što je tragično nažalost ima i komični aspekt. Situacija u kojoj Europa u

ovom trenutku živi jest to da ona praktički živi bez duhovnog motora. Intelektualci su ljudi koji ne agitiraju. Prodali su se za jeftine pare. Došao je jedan sistem koji ih je eliminirao, ubio svaku vrstu utopije. Uпитno je to da i klinci upoznaju utopiju kao koncept. A ovi intelektualci koji vrlo dobro znaju što je neka utopija, koji bi plan mogao biti, kako bi se mogli suprotstaviti enormnim nepravdama ovih društava? Oni to ne čine, otkazali su bilo koju vrstu suprotstavljanja.

Mladi se ne bore za ideale?

Mladi se bore za ideale, ali smo mi krivi. Nemojmo kriviti mlade. Gledam to čisto platonski, ako stari ne uče mlade, odakle mladima iskustvena platforma?! Naravno da ima u Europi jako malo intelektualaca koji se suprotstavljaju, prije se moglo govoriti o Pasoliniju, Calvinu, Camusu, Sartreu, Fassbinderu... Bila je plejada glasnih boraca, sputnika društva koji su, bez obzira na ideološku opredijeljenost, bili savjest društva, stavljali su se u nezgodnu situaciju, poziciju. Takvih više ne vidim, ima još nekih genijalaca, na primjer Habermas. Bio sam prije nekoliko mjeseci na jednom njegovom predavanju o generacijama u Frankfurtu, naravno došli su ga slušati iz cijele Europe. Mudrost je prije bilo nešto što se tražilo, sad mudrost nije poželjna.

Gdje je „Hamlet“ u tom kontekstu?

Nisam jedan od onih koji tvrde da svojom prisutnošću i agitiranjem nešto mijenja, mada se trudim dovoljno učiniti za tu promjenu, zato se osjećam izoliran i relativno sâm, ajmo reći. Iako ima nekih istomišljenika, svi skupa smo vrlo flebilni (tihi, slab nap. a.)... Hamlet je čovjek koji ima mogućnost da promijeni stvari. Onu scenu u kojem mu Shakespeare daje da ude s bodežom i da ubije Klaudija – što on radi? On ne radi ništa! Dakle, riječi, riječi, riječi... Super analizira društvo, genijalno ga upoznaje, zna sve čovjekove nedostatke kao i Shakespeare, ali što učini da bi to promijenio?! Ništa! A onda se ja u tom „ništa“ duboko prepoznajem. (smijeh)

Koliko je u Frano Mašković u stanju nositi takvu ulogu?

Naravno, da sam mislio da on to ne može, ne bih ga ni uzeo. (smijeh) Znam

REDATELJ PAOLO MAGELLI O HAMLETU, ULAGANJIMA

BEZ KULTURE I A S IMBECILIMA

Možda zato što sam Mediteranac, ali smatram da su Hamleti puno bolji kad su Mediteranci, nego Miteuropejci, s osmijehom govori sugovornik

Redatelj je rado viđen gost u Dubrovniku

Frana otkako je bio na Akademiji, počeo je sa mnogim igrati kao klinac pa smo radili u ZKM-u zajedno i tako dalje. Pratim njegov rad i kad ne radi sa mnogim. U sebi sam po iskustvu i po generaciji stavio dvoje-troje glumaca, oni ostaju moja tajna, ali iz te generacije me interesirao čovjek koji je prešao četrdesete, koji ima neku svoju političku viziju i neku vrstu svijesti, a ne interesira me onaj estetski dio.

Čime Vas je 'kupio'?

Nekom njegovom ljubavlju prema drugima, otvorenosti, činjenicom da je dijete ovog kamena... Možda zato što sam Mediteranac (smijeh), ali smatram da su Hamleti puno bolji kad su Mediteranci, nego Miteuropejci! (smijeh)

Znači, bit će ovo Hamlet na mediteranski način?

Pošto sam živio i puno živim u Njemačkoj, mislim da i Danska, kad napuštate Hamburg koji je izuzetak, Hamburg ima nešto mediteransko u sebi, kad dođete u Dansku na tom moru ima nešto što vas podsjeća na neki drugi način, pogotovo kad dođete iz ledenog poljskog mora, desno od Rostocka i idete u Dansku to je ipak neka priroda, kamen i nešto drugo što asocira na nas. Meni se čini da je Shakespeare transferirao taj temperament na taj način.

Opterećuju li Vas Hamleti koji su prije igrani na Lovrjencu?

Uopće me ništa ne opterećuje. Niti to imam kao referencu u glavi iako sam gledao nekoliko Hamleta, nisam svih 14, nemam baš sto godina – bar još ne (smijeh), ali neke čak nisam došao gledati jer me to više nije ni zanimalo tako da nemam opsesivnih misli niti me zanima kako je tko što radio. Glava mi je u tom pogledu potpuno prazna.

Ne osjećate pritisak?

Osjećam pritisak i odgovornost prema ovom gradu koji izuzetno volim. Kad sam ga upoznao s predstavom „Mandragola“ i kad sam došao prvi put, doveo me Miše Martinović, tada sam imao 24 ili 25 godina.

A U KULTURU I PERSPEKTIVI DUBROVAČKIH LJETNIH IGARA

NAROD JE IMBECILAN, A SE NIKUD NE IDE

Dubrovnik je od prvog dana uvijek bio dio mene. Jer je za mene u svojoj originalnosti reprodukcija nečega što nosim sa sobom u svome DNK-u. Tu je respekt prema Dubrovniku, prema Igrama i tih 70 godina Festivala. Naravno da imam veliki respekt, ali ne doživljam to kao pritisak. Imam odgovornost kao i prema svakoj svojoj drugoj svojoj predstavi.

PUSTIJERNA JE VELIKA LJUBAV

Jeste li razmišljali „Hamleta“ ne raditi na Lovrjencu?

Naravno, prostor mojih snova sigurno je Pustijerna. (smijeh) Imao sam želju i radio bih sigurno „Hamleta“ na Pustijerni da su uvjeti kao što su nekada bili – dakle, da možeš doći, raditi s ekipom, da svi budemo na okupu, da se radi cijeli dan i pod suncem, uz šešir. Kažu: „Al' sunce je?“ Dobro je, bolje biti tu na suncu nego bilo gdje drugo! Pustijerna je genijalan prostor, ali iziskuje kontinuitet rada koji se ne može nigdje drugdje markirati. Nisam htio ovog Hamleta raditi ovako: „ajmo sad tekstove pa ti ovamo, ti tamo“ nego smo mi radili u Zagrebu prije nego što smo tu došli 40, 45 dana i to vrlo intenzivno jer ne bismo ništa stigli uraditi od onoga što ja mislim da jest i da treba. Pustijerna u svojoj labirintičnoj formi, prostor je koji je moja velika ljubav, sveto mjesto, ako Dubrovnik bude to mjesto dirnuo, nešto će se grozno dogoditi Gradu.

Što biste napravili s Pustijernom da možete?

Ja bih je potpuno, geni-

Frano Mašković i Paolo Magelli

jalna kakva jest, restaurirao i napravio na ovu stražnju stranu božanstveno gledalište! Čujem da hoće dardin napraviti?! Pa bolje bi bilo da nisu dali da dubrovački dardini, kojih je bilo stotinu, budu devastirani ovim cementom. Dubrovnik je imao toliko dardina, on je bio za četvrtinu, trećinu zelen unutra, a sad je sami beton ili imitacija starog kamena. Onda kažu da će sportsku dvoranu napraviti tamo?! Ma sportsku dvoranu mogu napraviti u Lapadu, Lapad nije servisirani dio grada, tamo bi trebalo i kazalište napraviti! Kažu kako nemaju za sport, ali nema ni za kulturu zimi u Dubrovniku dovoljno! Ima samo kazalište u Gradu! Dubrovnik je toliko bogat da bi si mogao to priuštiti.

Baš se u Dubrovniku vode rasprave, neki kažu kako se više ulaže u kulturu nego u sport.

Držim da se u kulturu premalo ulaže, a za sport ovaj grad ima more na ras-

polaganju i to kao nevidenu vježbaonicu za različite sportove. (smijeh) Ne podcjenjujem sport, ja sam u životu samo igrao tenis, nisam sportski tip, mene ne interesiraju nogometi i te stvari, ali to je moja osobna stvar. Mislim da je to 'debilana' i trgovina, ali naravno da klincima trebaju dobre dvorane i za zimске aktivnosti, ali ne vidim da su za to potrebne velike investicije.

Što Vas svaki put iznova fascinira kad dodete u Dubrovnik?

Fascinira me ono što me fascinira u svakom umjetničkom gradu. Italija je puna tih gradova, uvijek me fascinira taj smisao za ljepotu koji smo izgubili. Ljepota je dobro načeta, a i u Gradu je nagrđena s ovim bankomatima, s tim da nema više ljudi koji tamo žive i rade, nema više malih zanata, tih filigran-

skih radnji... Pa ne možeš više ni cipele popraviti. Jednu sam noć izgubio ključeve, išao sam u Grad tražiti nekoga tko će mi napraviti ključeve, ali morao sam ići u Gruž. To znači da je Grad mrtav.

Život u Gradu je nepovratno izgubljen – ili?

Gledajte, išlo se na tu rasprodaju, nemam ništa da ljudi prodaju, neka, mada mi je duboko žao, ali prodati nekom narodu koji će tu biti supstitut i koji će živjeti unutra i možda tu kulturu modificirati, to bi moglo biti i interesantno, nemam ništa protiv 'kolonizacije' jer je primjerice Italija šest puta doživjela barbarski nalet i od tih naleta se samo mogla poboljšati. Dakle, od kulturne implementacije samo se može napredovati, a nikako ići nazad. To je prodano nekim ljudima koji se dođu napiti vikendom

(smijeh). Što vidim kad izlazim noćas iz Lovrjenca? Neku noć, valjda je bilo pola pet, malo smo ranije završili i ispred sjede neke klinci, puše cigarete, piju... Nemam ništa protiv toga, ali ako to uradiš u Londonu, za jedan opušak cigarete na cesti odmah si kažnjen za 40 funti! Ovdje dođu pa se barbariziraju, a nemaju ni svijesti da zbog tog pušenja mogu zapaliti nešto, bacaju pive tu...

Je li to 'preliberalan' odnos prema gostima, 'dopušteno' im je skoro sve?

Dopuštena je ta nekultura kruzera gdje dođu, potroše deset kuna - i oprostite - pišaju, uprljaju Grad i odlaze.

A i građevinari imaju slobodne ruke?

Da, zelenilo je totalno nestalo, a bojim se da sve ono okolo ide sve više i više nagore. Svaki put kad dođem, nikne nova zgrada.

Kako će to kulminirati?

Kulminirat će na način da će oni koju su doživjeli nešto drugo pokušati zadržavati sjećanja na nešto što je bilo puno ljepše.

Toliko puta ste bili na Igrama, što kažete na sintagmu „zlatno doba Igara“? Je li ono bilo, ili će biti ili ga nije ni bilo?

Dolazio sam u Dubrovnik s obitelji i kad nisam režirao, znao sam biti u Mlinima ili Cavtatu. Naravno da je postojalo „zlatno doba Igara“. Dubrovnik je imao šansu, a ima je još uvijek. Imate u Italiji najstariji festival u Sirakuzi gdje je Eshil postavio svoj komad i gdje ima pet tisuća mjesta, tamo sam radio... Imate Avignon koji nije star kao Dubrovnik, imate Venecijanski bijenale koji je star više od 100 godina, imate Barcelonu, Almadu u Portugalu i Salzburg. Dakle, to su najveći festivali, govorim o deluxe kategoriji. Dubrovnik je bio među prvima u deluxe kategoriji i jedini od svih imao multikulturalni koncept u smislu male forme opere, glazbe, koncerte... Na Stradunu se vrlo rado šetao Herbert von Karajan, tu je došao vidjeti ovaj fenomen Eugène Ionesco...

Nije prošlo sto godina otoliko kako se to dogodilo, Festival je bio u europskom vrhu, a jedini od svih koje sam spomenuo imao je i kazalište ugrađeno u tom konceptu. To je bio kulturnološki potencijal koji se mogao širiti na Dubrovniku Republiku, odnosno od Cavtata pa do Stona, trebalo je uključiti i neke otoke. Još nije kasno da se tu stvori jedna genijalna mreža i uloži novac više i da se to u suradnji s ovim festivalima o kojima sam govorio umreži i da se ide onda i tamo gostovati. Nije istina da se ne mogu razmjenjivati predstave i koncerti. To nije pitanje umjetničke politike ni političkog koncepta, ima li nekog pametnog političara koji ima viziju i tu i u Zagrebu za to? To već nije ni pitanje za umjetničkog direktora jer za ovakve stvari treba biti opremljen. Festival je potencijal kao 30 hotela! Nije istina da se od kulture ne može živjeti, budalaština je da kultura košta!

Zašto?

Prije svega zato što košta narod kad je imbecilan, to najviše košta državu jer s imbecilima se nikud ne ide. Drugo, dajem vam jedan mali primjer: četvero mojih prijatelja iz Italije sad dolazi gledati „Hamleta“. Plaćaju skupe avionske karte, spavaju u Argentinu, oni će zbog Hamleta za četiri i pol dana boravka potrošiti 10 tisuća eura. Takav turizam treba Dubrovniku, a ne ovo smeće koje se nudi. I dolaze dva prijatelja iz Pariza, naravno, rezervirali su tu najbolje, a ne najgore hotele. Imaju prema Dubrovniku respekt. To isto se događa u Salzburgu, Salzburg od toga živi cijele godine, zašto ne bi mogao i Dubrovnik? Zašto se kultura ne koristi za zimski turizam?! Ljudi dođu tu, šetaju i što onda?! Moraju se napiti?! Koja je ponuda?!

U kakvim ste odnosima s Mišom Martinovićem danas?

Prije nego što odem iz Dubrovnika, ići ću ga posjetiti. Obožavam ga, nije moguće njega ne voljeti. Lijepo smo tu radili. Miše je ikona.

Koliko danas u kulturi ima osobnosti?

Mislim da ovi klinci, ovi mladi, čak i neki koji rade tu, za mene su vrlo važni novi hrvatski umjetnici. Nije istina da nema talentiranih mladih ljudi, ima ih relativno mnogo kad se računa brojnost stanovništva, ali nema kulturnih institucija koje bi oni mogli voditi, preuzeti i gdje bi mogli raditi. Pa koliko tih klinaca s Akademije završava na cesti ili na glupim televizijama?! Ne može se živjeti u zemlji u kojoj 0,49 posto ide za kulturu! Još dva smanjenja i neće biti ništa!

Prizor s probe